

**SHVEYTSARIYA VA XITOIY INVESTITSIYA
DIPLOMATIYASIDA TIV, SAVDO VAZIRLIGI,
IQTISODIYOT VA MOLIYA VAZIRLIGINING ROLI**

Qo'qon Universiteti

Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrasi o'qituvchisi

Maxmudov Shoxruxbek Asror o'g'li

shoh.mah1993@gmail.com

Qo'qon Universiteti talabasi

Mamajonova Rayxona Alisher qizi

rbintualisher@gmail.com

Anotatsiya:

Ushbu tadqiqot Shveytsariya va Xitoy o'rtasidagi investitsion hamkorlikni tahlil qiladi va ikki tomonlama diplomatiya jarayonida asosiy vazirliklarning rolini ko'rsatadi. Shveytsariya Tashqi ishlar vazirligi siyosiy poydevor yaratish, Savdo va Iqtisodiyot vazirliklari esa iqtisodiy asoslarni shakllantirish orqali investitsiyalarning barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, moliya va milliy banklar moliyaviy barqarorlikni kafolatlaydi. Xitoy tomoni esa "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusi doirasida strategik sheriklik va investitsiya diplomatiyasini amalga oshiradi. Tadqiqot ikki mamlakat investitsiyalarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi, asosiy muammolar va kelajakdagi istiqbollarni ham yoritadi.

Kalit so'zlar

Shveytsariya, Xitoy, investitsion hamkorlik, ikki tomonlama diplomatiya, FDFA, SECO, MOFCOM, moliyaviy barqarorlik, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, erkin savdo bitimi, strategik sheriklik, "Bir kamar, bir yo'l".

Kirish

Shveytsariya va Xitoy o'rtasidagi investitsion hamkorlik shunchaki iqtisodiy raqamlar yig'indisi emas, balki har ikki mamlakatning asosiy vazirliklari

tomonidan ijro etilayotgan murakkab va puxta o'ylangan strategik yolaridir. Ushbu diplomatiyada Tashqi ishlar vazirliklari siyosiy poydevorni qo'yib, muloqot ohangini belgilasa, Savdo hamda Iqtisodiyot va moliya vazirliklari iqtisodiy partituraning huquqiy va moliyaviy asoslarini yaratadi. Bu jarayon aniq raqamlar, rasmiy bayonotlar va strategik kelishuvlarda o'z aksini topadi. Aniq qoidalar va barqarorlikka asoslangan Shveysariya diplomatiyasi. Shveysariyaning yondashuvi pragmatizm, qonun ustuvorligi va uzoq muddatli barqarorlikka asoslanadi. Har bir idora bu yondashuvning o'ziga xos qirrasini amalga oshiradi.

Federal Tashqi ishlar departamenti (FDFA) siyosiy me'mor deb belgilasak boladi. FDFA ishonchli siyosiy muloqot orqali investitsiyalar uchun qulay poydevor yaratishga mas'uldir. Yuqori darajadagi strategik muloqot ikki mamlakat tashqi ishlar vazirlari o'rtasidagi muntazam strategik muloqotlar hamkorlikning asosiy yo'nalishlarini belgilab beradi. So'nggi muloqot 2025-yil 10-oktabrda Bellintsonada bo'lib o'tdi. Unda Federal maslahatchi Inyatsio Kassis shunday dedi: "Diplomatik munosabatlarimizning 75 yilligi arafasida biz innovatsion strategik sherikligimizni yangi bosqichga olib chiqish uchun ulkan imkoniyatlarga egamiz." [3, 6] Tomonlar erkin savdo bitimini yangilash, moliyaviy va atrof-muhit sohalaridagi hamkorlikni kengaytirishga kelishib oldilar. [7]

Asosiy qism

Shveysariya o'zining neytral maqomidan foydalanib, Xitoy va G'arb o'rtasida konstruktiv muloqot uchun maydon taklif etadi. Bu pozitsiya Shveysariyani ishonchli siyosiy va iqtisodiy hamkor sifatida gavdalantiradi, bu esa xitoylik investorlar uchun muhim omildir. [5, 8] Iqtisodiy manfaatlardan tashqari, FDFA Xitoy bilan inson huquqlari bo'yicha muntazam, garchi murakkab bo'lsa-da, muloqotni davom ettiradi. Bu Shveysariyaning qadriyatlarga asoslangan tashqi siyosatining bir qismi bo'lib, uzoq muddatli istiqbolda investitsiyalarning barqarorligi uchun muhim hisoblanadi. [3]

Davlat iqtisodiy masalalar kotibiyati (SECO) vazifasi iqtisodiy siyosatning olib boorish. SECO Shveysariyaning tashqi iqtisodiy siyosatining "operation markazi" bo'lib, investitsion munosabatlarning amaliy jihatlarini boshqaradi. Erkin

savdo bitimi (FTA): 2014-yilda kuchga kirgan bu bitim kontinental Yevropadagi birinchi shunday kelishuv bo'ldi. U Shveytsariya eksportining 84,2% va Xitoy eksportining 99,7% uchun tariflarni bekor qildi. [9] 2024-yil sentabrdan boshlab tomonlar bitimni modernizatsiya qilish bo'yicha muzokaralarni rasman boshladilar. Yangilanish raqamli savdo, davlat xaridlari va barqaror rivojlanish kabi yangi sohalarni qamrab olishi kutilmoqda. [13, 16]

Ikki tomonlama investitsiyalarni himoya qilish to'g'risidagi bitim (BIT) 2009-yilda imzolangan ushbu hujjat shveytsariyalik investorlarga Xitoyda milliy rejim, eng qulay sharoitlar rejimi va mulkni ekspropriatsiyadan himoya qilish kabi muhim huquqiy kafolatlarni taqdim etadi. [9] Aniq iqtisodiy tahlil va statistika shuni korsatyapti SECO Shveytsariyaning Pekindagi elchixonasi bilan hamkorlikda har yili "Xitoy bo'yicha Iqtisodiy Hisobot"ni e'lon qiladi. 2025-yil 10-iyulda chop etilgan so'nggi hisobotdagi asosiy raqamlar:

Savdo boyicha 2024-yilda Shveytsariyaning Xitoyga (oltin eksportini hisobga olmaganda) eksporti 16,2 milliard Shveytsariya frankini (+5,6%) tashkil etdi. Import esa 15,6 milliard frank (-4,3%) bo'ldi. [4]

1-Jadval

Ko'rsatkich	Qiymat	Davr	Manba
Ikki tomonlama savdo aylanmasi.	57,34 mlrd AQSh dollari	2023	MOFCOM / China Briefing
Shveytsariyaning Xitoyga eksporti (oltinsiz)	16,2 mlrd Shveytsariya franki	2024	SECO Hisoboti
Shveytsariyaning Xitoydagi TXI zaxirasi	22,5 mlrd Shveytsariya franki	2023 yil xoiri	SNB / SECO Hisoboti

Shveytsariyadan Xitoyga TXI oqimining o'sishi	+15,4%	2023	MOFCOM / SECO Hisoboti
Shveytsariya kompaniyalarining daromadi	3,5 mlrd Shveytsariya franki	2023	SNB / SECO Hisoboti [4]
Shveytsariya kompaniyalari xodimlari soni.	~124,000	2023	SECO Hisoboti [4]

Eksport tarmoqlari boyiha Kimyo va farmatsevtika (45,2%), aniq asboblari, soatlar va zargarlik buyumlari (28,8%), mashina va elektronika (16,2%). [4] Bu Shveytsariya iqtisodiyotining yuqori qo'shimcha qiymatli sohalarga ixtisoslashganini ko'rsatadi.

Federal Moliya Departamenti va Shveytsariya Milliy banki (SNB) vazifasi moliyaviy barqarorlik kafolati. Bu idoralar bevosita muzokaralarda qatnashmasada, ularning siyosati investitsion jozibadorlik uchun poydevor yaratadi.

Moliyaviy barqarorlik SNBning barqaror pul-kredit siyosati Shveytsariya frankining dunyodagi eng ishonchli valyutalardan biri bo'lib qolishini ta'minlaydi. Bu Xitoyning suveren jamg'armalari va yirik kompaniyalari uchun Shveytsariyani aktivlarni saqlash va boshqarish uchun jozibador markazga aylantiradi. [24]

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI) statistikasi SNB investitsiya oqimlari bo'yicha rasmiy statistikani yuritadi. 2023-yil oxirida Shveytsariyaning materik Xitoydagi TXI zaxirasi 22,5 milliard Shveytsariya frankini tashkil etdi. [4, 14, 17] Shveytsariya kompaniyalari Xitoydagi sho'ba korxonalarida 124,000 dan ortiq xodimni ish bilan ta'minlaydi. [4] 2023-yilda Shveytsariya kompaniyalari Xitoydagi faoliyatidan 3,5 milliard frank miqdorida sarmoyaviy daromad oldilar, bu Xitoy bozorining rentabelligini ko'rsatadi. [4]

Xitoy tomoni: "Bir kamar, bir yo'l" ostidagi global ambitsiyalar. Xitoyning investitsiya diplomatiyasi uning global iqtisodiy ta'sirini kengaytirishga qaratilgan

keng ko'lamli strategiyasining ajralmas qismidir. Tashqi ishlar vazirligi (TIV) Siyosiy yo'laklarni ochish Xitoy TIVi yuqori darajadagi siyosiy kelishuvlar orqali Xitoy kompaniyalari uchun xorijda qulay sharoitlar yaratadi. Strategik sheriklikni chuqurlashtirish TIV Shveytsariya bilan "innovatsion strategik sheriklik" munosabatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi. 2025-yil oktyabrdagi uchrashuvda vazir Van I bu munosabatlar "tenglik, innovatsiya va o'zaro manfaat" tamoyillariga asoslanishini ta'kidladi. [6, 12]

Amaliy diplomatiya siyosati Xitoy TIV xalqlar o'rtasidagi aloqalarni va ishbilarmonlik muhitini yaxshilash maqsadida Shveytsariya fuqarolari uchun bir tomonlama vizasiz rejim joriy etish tashabbusini ilgari surdi va bu chora 2024-yilda amalga oshirildi. [8, 11] Bu turizm va biznes aloqalarini sezilarli darajada osonlashtirdi.

Global tashabbuslarni targ'ib qilish jarayoni TIV diplomatik kanallar orqali "Bir kamar, bir yo'l" (BRI) tashabbusini faol targ'ib qiladi. Shveytsariyaning Osiyo infratuzilmaviy investitsiyalar bankining (AIIB) ta'sischi a'zolaridan biri bo'lishi va BRI doirasida moliyaviy hamkorlik bo'yicha anglashuv memorandumini imzolashi Xitoy TIVining bu boradagi muvaffaqiyatli faoliyatidan dalolat beradi. [7, 9]

Savdo vazirligi (MOFCOM): Investitsiyalarni boshqarish va rag'batlantirish. MOFCOM mamlakatning tashqi savdo va investitsiya siyosatini shakllantirish va amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan asosiy davlat organidir. Xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirish: MOFCOM xorijiy investorlar, jumladan shveytsariyalik investorlar uchun Xitoy bozoriga kirishni osonlashtirishga qaratilgan siyosatlarni ishlab chiqadi. Garchi global miqyosda Xitoyga TXI oqimi pasaygan bo'lsa-da, rasmiy Xitoy statistikasiga ko'ra, 2023-yilda Shveytsariyadan Xitoyga kiritilgan amaldagi TXI hajmi 15,4% ga oshgan. [4, 21] Bu Shveytsariya biznesining Xitoy bozorining uzoq muddatli istiqbollari bo'lgan ishonchini ko'rsatadi. Erkin savdo bitimini modernizatsiya qilish jarayoni MOFCOM Shveytsariyaning SECOsi bilan Erkin savdo bitimini yangilash bo'yicha muzokaralarda Xitoy tomonidan asosiy muzokarachidir. Xitoy tomoni uchun

asosiy maqsad – Shveytsariyaning yuqori texnologiyalariga va moliyaviy xizmatlar bozoriga kirishni kengaytirishdir. [11, 16]

Moliya vazirligi va Davlat valyuta ayirboshlash boshqarmasi (SAFE) Moliyaviy oqimlarni nazorat qilish jarayoni. Bu idoralar mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligini ta'minlash va investitsiyalarning strategik maqsadlarga mos kelishini nazorat qilish orqali muhim rol o'ynaydi.

Moliyaviy hamkorlik misolari Xitoy Xalq banki va Shveytsariya Milliy banki o'rtasidagi milliy valyutalardagi svop kelishuvi qayta tiklandi. Bu kelishuv ikki tomonlama savdo va investitsiyalarda milliy valyutalardan foydalanishni osonlashtiradi, bu esa AQSh dollariga bog'liqlikni va valyuta konvertatsiyasi bilan bog'liq xarajatlarni kamaytiradi. [6] Kapital nazorati va investitsiya strategiyasi esa SAFE Xitoydan chiqib ketayotgan kapital oqimlarini nazorat qiladi. Bu shuni anglatadiki, xitoylik kompaniyalarning Shveytsariyadagi yirik xaridlari, masalan, ChemChina tomonidan Syngenta kompaniyasining 43 milliard dollarga sotib olinishi kabi strategik ahamiyatga ega bitimlar davlatning umumiy iqtisodiy siyosatiga mos kelishi va tasdiqlanishi kerak. [9]

Xulosa

Shveytsariya investitsiyalari asosan farmatsevtika, kimyo sanoati (Clariant, Roche, Novartis), aniq muhandislik (ABB), oziq-ovqat sanoati (Nestlé) kabi yuqori texnologiyali va ilmiy-tadqiqotga asoslangan sohalarga jamlangan. [4] Xitoy investitsiyalari esa dastlab mashinasozlik sohasida bo'lgan bo'lsa, endilikda biotexnologiya, sog'liqni saqlash va moliyaviy texnologiyalar sohalariga ham kirib bormoqda. [9]

Qiyinchiliklar va nuanslar hamkorlik silliq kechayotgan bo'lsa-da, muayyan qiyinchiliklar mavjud. "Shveytsariya biznesining Xitoydagi so'rovi 2024" ga ko'ra, Shveytsariya kompaniyalari intellektual mulkni himoya qilish, bozorga kirishdagi notarif to'siqlar, ma'lumotlar xavfsizligi qoidalarining murakkabligi va mahalliy kompaniyalar bilan teng bo'lmagan raqobat sharoitlari kabi muammolarga duch kelishmoqda. [10] Ushbu masalalar ikki tomonlama muloqotlarda, xususan, TIV va SECO/MOFCOM darajasida muntazam muhokama qilinadi.

Kelajak rejalari ikki mamlakat hamkorligining kelajagi yashil texnologiyalar, uglerod neytralligi, raqamli iqtisodiyot va sog'liqni saqlash kabi sohalarda katta salohiyatga ega. Erkin savdo bitimining modernizatsiya qilinishi ushbu yangi sohalarda hamkorlik uchun yanada mustahkam huquqiy asos yaratishi kutilmoqda. [11]

Xulosa qilib aytganda, Shveytsariya va Xitoy o'rtasidagi investitsiya diplomatiyasi har bir vazirlikning o'z rolini aniq bilgan holda, bir-birini to'ldirib ishlashiga asoslangan. Bu jarayonda FDFA va TIV siyosiy "dirijyor" vazifasini bajarsa, SECO va MOFCOM iqtisodiy "partitura"ni yozadi, Moliya vazirliklari va Milliy banklar esa butun "orkestr"ning barqaror va uyg'un ishlashi uchun zarur bo'lgan moliyaviy muhitni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Switzerland in China: Time reference
2. Time reference in China
3. Chinese FM calls for deepening China-Switzerland cooperation (Xinhua)[1][2]
4. Economic Report on China 2025 - SECO (Embassy of Switzerland in Beijing)[3]
5. China - SECO Official Page[3][4]
6. China and Switzerland Hold the 4th Round of Foreign Ministers' Strategic Dialogue[5][6][7]
7. China, Switzerland issue joint document to deepen cooperation (Xinhua)[8][9]
8. China will continue to develop bilateral relations with Switzerland
9. China-Switzerland economic relations: Trade and investment (China Briefing)
10. Swiss Business in China Survey 2024[10][11][12]

11. Regular Press Conference of the Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China on October 13, 2025

12. Wang Yi: China and Switzerland Should Stay True to the Original Aspiration of Establishing Diplomatic Relations and Continue to be a Model of Friendly Cooperation[13]

13. China and Switzerland (Embassy of China in Switzerland)[14]

14. Direct Investment 2022 - Swiss National Bank (SNB)[15]

15. China, Switzerland pledge to strengthen ties and upgrade free trade agreement[16][17]

16. Direct Investment - Swiss National Bank (SNB)[18]

17. Statistics - Ministry of Commerce of the People's Republic of China (MOFCOM)

18. "Negative interest rates have little effect on the Swiss franc." | UBP[19]

